

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Повідайчик О.С.

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та соціальної
роботи*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

Аналіз системи соціальної роботи та факторів, які зумовлюють дослідницьку діяльність соціальних працівників, вивчення особливостей підготовки майбутніх фахівців до науково-дослідницької роботи (НДР) в системі вітчизняної вищої школи та західних країн засвідчує, що до фахової підготовки сучасних спеціалістів необхідно підходити з позицій організації такого цілісного навчально-виховного процесу, при якому студенти будуть опановувати методи і прийоми дослідницької діяльності, застосовуючи їх спочатку в процесі навчання, а потім і в професійній діяльності.

У зв'язку з цим, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників повинна передбачати своєрідний процес наукового пошуку, дослідження, з усіма властивими йому елементами, які засвоюються студентами під час вирішення практико-орієнтованих проблемних ситуацій, виконання навчальних завдань дослідницької спрямованості, здійснення колективних та індивідуальних дослідних проектів, які в змістовому плані є значущими для різних рівнів сучасної соціальної роботи. Запровадження такого навчального процесу неможливе в рамках традиційного навчання і вимагає пошуку нових концептуальних ідей та підходів до організації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Вони повинні враховувати динамічність соціальних проблем, багатофункціональність і поліоб'єктність практичної соціальної роботи, що в сукупності обумовлює пошуково-дослідний характер діяльності фахівців.

Відзначимо, що проблема залучення студентів до НДР, формування вмінь і навичок виконання наукових досліджень в процесі навчання у ВНЗ не нова. Вона

неодноразово розглядалася В. Андреевим, Г. Альтшуллером, С. Бергером, Л. Лурье, І. Крац, В. Хоменко та іншими науковцями.

Методологічною основою формування готовності майбутніх соціальних працівників до НДР є концептуальні ідеї розвитку соціальної освіти (гуманізація, інтеграція, фундаменталізація); системний підхід до розробки дидактичної системи підготовки фахівців; концептуальні підходи (особистісно-діяльнісний, особистісно-орієнтований тощо).

Гуманізація освіти відображає сучасні філософські погляди, які визнають особливу цінність людини як особистості, її право на розвиток і саморозвиток, багатоплановий прояв її творчих сил і здібностей [1; 2]. Гуманізація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників вимагає зміни акцентів у цільових орієнтирах процесу навчання, а також формування готовності до НДР в умовах вищої школи. Це означає перехід від традиційної знання-центрованої системи до формування творчої особистості з високим інтелектуальним потенціалом, необхідним для прийняття самостійних і відповідальних рішень в процесі надання соціальних послуг. Даний підхід сприяє пошуку механізмів саморозвитку особистості, які забезпечують суб'єктність її позиції як у навчанні, так і в дослідницькій діяльності. Основним критерієм готовності студентів до НДР в цьому випадку виступають не стільки задані зовнішніми нормативами знання, вміння і навички, скільки широта кругозору, розвинені здібності до творчої, дослідницької діяльності, вміння самостійно ставити дослідницькі завдання, набувати необхідних для цього знань, втілювати в життя результати дослідних задумів.

Гуманізація процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до НДР передбачає формування навчального плану, який, з одного боку, базується на Державному освітньому стандарті вищої професійної освіти в галузі соціальної роботи, а з іншого – передбачає перелік навчальних дисциплін варіативної частини, які безпосередньо були б пов'язані з тематикою НДР викладачів і студентів та відображали найбільш актуальні проблеми розвитку соціальної сфери регіону. Наприклад, для Закарпатської області – це проблеми зайнятості населення; пошук нових форм організації соціальної підтримки людей похилого

віку в малих містах і в сільській місцевості; оптимізація діяльності закладів соціального захисту населення через розвиток нових, ефективних форм і методів роботи з різними групами населення; організаційно-технологічні умови реалізації адресної соціальної підтримки та ін.

Гуманізація виводить освітній процес у ВНЗ на рівень формування в майбутніх фахівців наукового світогляду, який безпосередньо кореспондується з розвитком в процесі підготовки студентів до дослідницької діяльності системи їхніх особистісних і професійних цінностей. Це пов'язано з основним принципом соціальної роботи – принципом цінності людини (як соціального працівника, так і клієнта). Розвиваючи думку Т. Яркіної про суб'єктивний характер світоглядної позиції особистості, зауважимо, що вона створює основу мотивації, яка спонукає соціального працівника до інтеграції дослідницької діяльності в професійну [3].

У педагогіці інтеграція передбачає реалізацію інтегративного підходу в навчанні, що зумовлює об'єднання елементів змісту освіти у єдине ціле. Результатом впровадження інтегративного підходу в навчальний процес стає цілісність знань різних рівнів – про дійсність, про природу тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми [4].

Вважаючи інтеграцію базовою концептуальною ідеєю формування готовності соціальних працівників до НДР, ми розглядаємо її в єдності трьох інтеграційних складових: включення вітчизняної системи професійної підготовки соціальних працівників у світовий освітній простір; інтеграцію змісту дисциплін навчального плану; об'єднання зусиль суб'єктів підготовки, які прямо або опосередковано беруть участь у процесі формування готовності студентів до НДР.

Перший напрям безпосередньо відображає інтерсоціальну функцію дослідницької діяльності, яка виявляється в постійному вивченні та аналізі альтернативних шляхів становлення і розвитку передових систем професійної освіти в галузі соціальної роботи в світі. Інтеграція в світову освітню систему реалізується шляхом спільних міжнародних комплексних наукових досліджень; організації обміну викладачами, аспірантами та студентами; проведення різноманітних наукових заходів (семінарів, круглих столів, конференцій,

симпозіумів та ін.) із залученням до участі в них провідних фахівців з різних країн; публікації монографій, збірників наукових праць, статей, підручників і навчально-методичної літератури та ін; запровадження дистанційної освіти тощо.

Зазначені напрями інтеграції необхідні для акумуляції кращого досвіду світової освітньої практики, за умови адаптації світового досвіду до вітчизняної дійсності і опори на традиції української вищої школи, національні та регіональні потреби в кадрах соціальних працівників.

Інтеграційний контекст вимагає нового ставлення до відбору змісту навчальних дисциплін. Так, на даний час виділяють три домінуючі за ступенем впливу наукові дисципліни (соціологію, психологію, педагогіку), які забезпечують теоретико-методологічну основу соціолого-орієнтованим, психолого-орієнтованим і комплексно-орієнтованим теоріям соціальної роботи. Інтеграція змісту дисциплін навчального плану, таким чином, зумовлена необхідністю формування у майбутнього спеціаліста системного наукового мислення, яке стало б гносеологічним фундаментом під час пошуку оптимальних варіантів соціального реагування на різноманіття соціальних проблем. Окрім цього, ті дисципліни, які в класичному вигляді забезпечують соціальну освіту (соціальна філософія, соціальна антропологія, соціальна психологія, теорія соціальної роботи та ін.), самі носять інтеграційний характер.

Поділяючи позицію дослідників проблеми дидактики вищої школи (Ч. Купісевич, В. Оконь та ін.), акцентуємо увагу на тому, що в процесі формування готовності до НДР важливо, щоб студенти опановували не уривками знань з окремих наук, а розвивали цілісне і системне уявлення про навколишню дійсність, що забезпечує багатство внутрішнього духовного світу фахівця і різноманіття його особистісного досвіду.

Наступний напрям інтеграції передбачає включення в процес формування готовності до НДР всіх учасників освітнього процесу. Це викладачі та студенти, управлінські структури, які беруть участь у формуванні соціального замовлення на соціальних працівників, менеджери соціальних закладів та служб, соціальні працівники-практики, керівники студентської практики. Засобом інтеграції, на нашу думку, є єдине, відкрите, практико-орієнтоване середовище, яке об'єднує

навчальну, дослідницьку, методичну, технологічну і комунікативну діяльність суб'єктів педагогічного процесу.

Необхідним підґрунтям підготовки майбутніх соціальних працівників до НДР є фундаменталізація освіти, пріоритетом якої є не прагматичні, вузькоспеціалізовані знання, а методологічно важливі, довготривалі, інваріантні знання, які сприяють цілісному сприйняттю наукової картини світу, інтелектуальному розвитку особистості та її адаптації до швидко мінливих соціально-економічних і технологічних умов [5].

При цьому фундаменталізація освіти означає єдність онтологічного і гносеологічного аспектів навчальної та дослідницької діяльності суб'єктів освітнього процесу: перший з них пов'язаний з пізнанням цілісної соціальної дійсності як реальної картини соціального світу; другий – із засвоєнням студентами методології і оволодіння ними навичками дослідницької діяльності.

Таким чином, гуманізація, інтеграція та фундаменталізація освіти забезпечують методологічну основу формування готовності майбутніх соціальних працівників до НДР і є інструментом залучення студентів до сучасної інтелектуальної культури.

Література

1. Гончаренко А.М. Педагогічні умови становлення гуманних взаємин старших дошкільників: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / А.М. Гончаренко. – К., 2003. – 214 с.
2. Романенко М.І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід / Романенко М. І. – Д.: «Промінь», 2001. – 160 с.
3. Яркіна Т. Ф. Проблемы духовного мира человека на пороге ноосферной эпохи / Т.Ф. Яркіна // Педагогика. – 1996. – №2. – С. 24 – 27.
4. Енциклопедія освіти / [гол. редактор В. Г. Кремень] / Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Сидоренко В.К. Фундаменталізація освіти як передумова вдосконалення професійної підготовки фахівців у вищих закладах освіти України // Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / В.К.Сидоренко. – К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2004. – С. 94 – 107.